

4-5 Yaş Grubu Çocukların Sosyal Gelişim Düzeyleri İle Öz Bakım Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi¹

Analysis of the Relationship Between Social Development Levels and Self-Care Skills of 4-5 Year-Old Children

Gülay TAŞDEMİR YİĞİTOĞLU^a, Bilgin KIRAY VURAL^b, Özlem KÖRÜKÇÜ^b

^aPamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Denizli, Türkiye.

^bPamukkale Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Denizli, Türkiye

Öz

İlişkisel tarama modelindeki araştırmanın amacı, okul öncesindeki 4-5 yaş grubu çocukların sosyal gelişim düzeyleri ile öz bakım becerileri arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Evren, Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Pamukkale ilçesindeki bağımsız anaokullarındaki 4-5 yaş grubu çocuklardır. Kişisel Bilgi Formu, Davranış Değerlendirme Ölçeği ve Öz bakım Becerileri Kontrol Listesiyle veriler toplanmıştır. Sayı, yüzde dağılımları, Pearson Korelasyon, Mann Whitney U, Kruskal Wallis ve T Testleriyle veriler değerlendirilmiştir. Çalışmaya alınan çocukların cinsiyete göre yemek yeme ve giyinme beceri düzeyinde anlamlı bir farklılık var iken ($p < 0.05$), kişisel bakım düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığı ($p > 0.05$); öz bakım becerisi ile sosyal becerisi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler

okul öncesi dönem
öz bakım becerisi
sosyal gelişim

Keywords

preschool period
self-care skill
social development

Abstract

The purpose of this research in the relational screening model is to identify the relationship between social development levels and self-care skills of children aged 4-5 who attend the pre-school institution. The universe of the research is composed of children aged 4-5 who attend kindergartens in Pamukkale district of Denizli Provincial Directorate of National Education. Personal Information Form, Behavioural Assessment Scale and Self-Care Skills Check List were used as data collection tools. Pearson Correlation, Mann Whitney U, Kruskal Wallis and T Tests, and number percentage distribution were used in the evaluation of the data. It was determined that while there was no significant difference in children's level of personal care ($p > 0.05$), there was a significant difference in their level of eating and dressing skills according to sex ($p < 0.05$); it was found out that there is a positive relationship between children's self-care skills and social skills.

1. Bu çalışma Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından hızlı destek projesi olarak desteklenmiştir. Proje No: 2016HZDP035. Bu çalışma EJER 2017 kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Geliş Tarihi: 08.06.2017

Yayına Kabul Tarihi: 23.11.2017

Alıntı: Taşdemir Yiğitoğlu, G., Kiray Vural, B., ve Körükçü, Ç. (2018). 4-5 yaş grubu çocukların sosyal gelişim düzeyleri ile öz bakım becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 26(3), 897-905. doi:10.24106/kefdergi.357971

Extended Abstract

In this study, it was aimed to determine the relationship between's social development levels and self-care skills of 4-5 years old preschool children. In the study, among the general screening models, the relational screening model. The universe of the research was constituted by 4-5 years old children continuing their education in the independent kindergartens in Pamukkale district of Denizli Provincial Directorate of Education. These schools were graded as groups in low, middle and high socio-economical levels, and one of each of the groups of graded schools was selected by simple random sampling method and the students in the age group of 4-5 have established the sample of the study, and 227 students were selected as the total.

It was identified that there was a significant difference in the level of eating skills according to the gender of the children ($p < 0.05$) and that the girls' mean ranks of eating skills were higher than the boys' mean ranks. Again, according to the gender, there was a significant difference ($p < 0.05$) in the scores of the dressing skill levels of the children. It was identified that there were significant differences in the levels of dressing skills of the children according to their birth orders, and regarding the age of starting the school ($p < 0.05$). It was identified that; there was a positive and moderate level of relationship between the children's levels of eating skills and levels of social relationship and cooperation; and there was a positive and moderate level of relationship between the children's levels of dressing skills and levels of social relationship and cooperation; and there was a positive and low level of relationship between the children's levels of self-care skills and levels of social relationship and cooperation.

There was a significant difference in the levels of eating and dressing skills according to the genders of the children included in the study, while there was no significant difference in the level of self-care. In contrast to this study, in certain studies, it was determined that there was no significant difference in self-care skills according to the genders of the children (Demirtaş, 2001; Dinçer and Demiriz, 2000; Küçük, 2009).

In this study, it was found that dressing skills were better for children in the age group of 5, while children had no significant difference in eating and self-care skills according to their ages of starting the preschool education. Supporting these findings, it has been stated that the self-care skill levels of the children also increase as their ages increase (Küçük, 2009).

In this study, it was determined that there was no significance in terms of social cooperation and social relations according to the education level of the parents of the children. It was also found that there are studies that are in accordance with our findings (Hansa Bilek, 2011; Özbey, 2009; Seçer et al., 2008; Yaşar Ekici, 2015). It was observed that there was no significance on social cooperation and social relationships according to the ages of the parents of the children included in this study, and this showed compatibility with several other studies (Günindi, 2008, Hansa Bilek, 2011, Yaşar Ekici, 2015). In this study, it was determined that there was no significance in social cooperation and social relationships according to mother's occupational status. Findings of the other researches are observed to be matching with the findings of this research (Hansa Bilek, 2011; Özbey, 2009; Sarı, 2007; Yaşar Ekici, 2015). In our study, it was identified that; there was a positive and moderate level of relationship between the children's levels of eating skills and levels of social relationship and cooperation; and there was a positive and moderate level of relationship between the children's levels of dressing skills and levels of social relationship and cooperation; and there was a positive and low level of relationship between the children's levels of self-care skills and levels of social relationship and cooperation.

By taking the importance of preschool period in human life (in terms of self-care and social skills) into account, parents' being directed and encouraged for the training programs on pre-school education, and further studies to be carried out on this subject may be suggested.

1. Giriş

Okul öncesi dönemden başlanarak temel beceriler ve davranışlar okullarda çeşitli etkinliklerle ve özellikle oyunlar yoluyla kazandırılır. Okulun sosyalliği özendirilen bir atmosfere sahip olması çocukların sosyalleşmesini sağlar (Oğuzkan ve Oral, 1997). Sosyal ve duygusal beceriler, yaşamın ilk yıllarından itibaren desteklenmesi gereken önemli becerilerdir. Okul öncesi dönemde temel sosyal beceriler; kurallara uyma, olumlu ilişkiler kurma, sorumluluk alma, başkalarına duyarlı olma, olumsuz duygularını kontrol etme gibi çocukların başka insanlarla sağlıklı ilişkiler kurmalarına yardım eden becerilerdir (Ramazan ve Ünsal, 2012; Saltalı, 2013; Matson, Matson ve Rivet, 2007).

Okul öncesi dönemde kazanılması gereken bir diğer temel beceri de öz bakım becerisidir. Okul öncesi dönem çocuğunun eğitiminde, kendi temel gereksinimlerini karşılaması için verilen öz bakım becerileri eğitimi ile çocuğun beden sağlığına olumlu katkıda bulunulur ve çocuk bağımsızlığını kazanmış olur. Ayrıca çocuğun varlığının bedensel sınırlarını fark etmesi sağlanır. Bunun yanında kendine bakabilmek olumlu kendilik kavramına bağlı olarak kendine güvenin oluşmasında ve sosyal becerilerinin daha da gelişmesinde önemli rol oynamaktadır (Önder, 2003).

Okul öncesi dönemde çocuğun sosyal gelişimi, çeşitli ortam ve etkinliklerle desteklenerek, çocuğun akranlarıyla birlikte olmaları, onlarla etkileşime girerek deneyimler edinmeleri yoluyla artırılırken, yemek yeme, giyinme-soyunma, temizlik, tuvalet vb. öz bakım becerilerinin kazandırılmasına da önem verilir. Çünkü okul öncesi dönemde verilmesi önemli görülen fiziksel, zihinsel, dil, sosyal ve duygusal becerilerinin yanı sıra öz bakım becerileri çocuğun yaşamını sürdürebilmesi ve kendi ihtiyaçlarını yardımsız bir şekilde karşılayabilmesi için öğrenmesi gereken beceriler arasında yer almaktadır. Öz bakım becerileri gelişmeyen bir çocuk birçok olumsuz durumla karşılaşabilir. Örneğin, tuvalet eğitimi çeşitli nedenlerden dolayı kazanamamış çocuk birçok sosyal etkinliğe dahil edilememekte, yemek yeme becerisini geliştirememiş bir çocuk gittiği okulun öğretmenine ya da personeline ek sorumluluk getirmekte ve sürekli kontrol altında tutulduğundan çevresiyle rahat iletişim kurma fırsatı bulamamakta dolayısıyla sosyalleşmemektedir (Konya, 2007)

Türkiye’de okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerilerinin gelişimleriyle ilgili araştırmalar son yıllarda artış göstermiştir (Can Yaşar, 2011; Dinç ve Gültekin, 2003; Gülay, 2011; Gizir ve Baran, 2003; Gültekin Akduman, Günindi ve Türkoğlu, 2015; Kandır ve Alban, 2008; Karaca, Gündüz ve Aral, 2011; Koçak ve Tepeli, 2006; Orçan ve Deniz, 2006; Özbey, 2012; Tanrıverdi ve Erarslan, 2015). Ancak bu çalışmalar içinde çocukların sosyal gelişim düzeyleri ile öz bakım becerileri arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmalar oldukça azdır. Alan yazın incelendiğinde, çocukların sosyal gelişim düzeyleri ile öz bakım becerilerini konu alan çalışmalar yerine daha çok okul öncesinde sosyal beceri ve öz bakım becerilerinin tek başına ele alındığı çalışmalar bulunmaktadır (Başar, 2013; Dinçer ve Demiriz 2000; Turan, Kartal, Kuzu Kurban, Zencir ve Acun Kapıkıran, 2010). Bu nedenle okul öncesi dönem çocuklarının sosyal gelişim düzeyleri ile öz bakım becerileri arasındaki ilişkinin ortaya konulması önemlidir.

2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın amacına, desenine, örnekleme, veri toplama araçlarına ve verilerin değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, okul öncesi kurumuna devam eden 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişim düzeyleri ile öz bakım becerileri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2005).

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı Pamukkale ilçesindeki bağımsız anaokullarına devam eden 4-5 yaş grubu çocuklar oluşturmuştur. Bu okullar alt, orta ve üst sosyoekonomik grupta tabakalanarak, tabakalanan okulların her birinden birer okul basit rastgele yöntem ile seçilerek ve bu seçilen okulların 4-5 yaş grubundaki tüm çocukları araştırmanın örneklemini oluşturmuş ve çalışmaya 227 çocuk alınmıştır.

Çalışmaya dahil edilen çocukların %46.7’si kız, %53.3’ü erkek, %44.9’u 4 yaş ve %55.1’i 5 yaştan oluşmaktadır. Çalışmadakilerin % 49.8’i tek çocuk ve %50.2 ‘si 2-3 kardeşten oluşmaktadır. Annelerin %58.0 ‘i 35 yaş ve altı , %

41.9'u 36 yaş ve üstünde iken babaların %37.0 'si 35 yaş ve altı , % 63.0'ü 36 ve üstü yaştan oluşmaktadır. Çocukların annelerinin eğitim durumu % 30.4'ü lise ve dengi okul, % 69.6'sı fakülte ve yüksekokuldur. Annelerin %56.4'ü kamuda memur, %18.1'i işçi, %20.3'ü serbest meslek, %5.3'ü ise ev hanımıdır. Babalarının eğitimi % 30.4'ü lise ve dengi okul, % 69.6'sı fakülte ve yüksekokul mezunudur.

Veriler 24 Ekim-2 Aralık 2016 tarihleri arasında toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada kişisel bilgi formu, Davranış Değerlendirme Ölçeği ve Öz Bakım Becerileri Kontrol Listesi kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Çocuklarla ilgili demografik bilgilerin yer aldığı, araştırmacılar tarafından hazırlanan formdur.

Davranış Değerlendirme Ölçeği: Bu ölçek Çağdaş (1997) tarafından 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişim düzeylerini belirlemek için geliştirilmiştir. İşbirliği ve sosyal ilişkiler olmak üzere iki alt boyuttan oluşan ölçek, bir günlük anaokulu programında çocuğun sıklıkla gözlenebilecek davranışlarını içeren yirmi işbirliği, yirmi sosyal ilişkiler olmak üzere kırk maddeden oluşmaktadır. Puanların yüksek olması çocuğun sosyal yönden gelişmiş olduğunu göstermektedir (Çağdaş, 1997).

Öz bakım Becerileri Kontrol Listesi: Çocukların öz bakım becerilerini ölçmede, Konya (2007) tarafından geliştirilen "Öz bakım Becerileri Kontrol Listesi" kullanılmıştır. Kontrol Listesi 3 bölümden oluşturulmuştur. Bunlar Yemek Yeme Becerileri (14 Madde), Giyinme Becerileri (19 Madde) ve Kişisel Bakım Becerileri (9 Madde) şeklindedir. Kontrol listesindeki becerilerin gelişmişlik düzeylerini belirleyebilmek için "Çok Yeterli (5 puan), Yeterli (4 puan), Biraz Yeterli (3 puan), Yetersiz (2 puan), Çok Yetersiz (1 puan)" seçenekleri kullanılmıştır. Bu değerlendirmeler, çocuk bir beceriyi bağımsız bir şekilde (kimseden yardım almadan) gerçekleştirebiliyorsa "Çok Yeterli", yetişkinin verdiği sözel yönergeler doğrultusunda gerçekleştirebiliyorsa "Yeterli", yetişkini model alarak gerçekleştirebiliyorsa "Biraz Yeterli", yetişkin tarafından biraz da olsa fiziksel destek alarak gerçekleştirebiliyorsa "Yetersiz", tamamen fiziksel desteğe ihtiyacı var ise "Çok Yetersiz" olarak ele alınmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler SPSS 16.0 veri analiz programında yapılmıştır. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde sayı yüzde dağılımları, Pearson Korelasyon, Mann Whitney U, Kruskal Wallis ve T Testi kullanılmıştır. Verilerin analizinde anlamlılık değeri $p < .05$ olarak alınmıştır.

3. Bulgular ve Yorumlar

Çalışmaya ait bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 1'de çocukların bazı tanımlayıcı özelliklerine göre öz bakım becerilerinin dağılımı bulunmaktadır. Tablo incelendiğinde çocuğun cinsiyetine göre yemek yeme beceri düzeyinde ($U=4653,000$ $p < 0,05$) ve giyinme beceri düzeyi puanında anlamlı bir farklılık olduğu ($t=2,264$ $p < 0,050$) belirlenmiştir. Doğum sırasına göre çocuğun giyinme beceri düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu istatistiksel olarak saptanmıştır ($p < 0,05$). Ayrıca çocukların okula başlama yaşına göre giyinme beceri düzeyinde istatistiksel olarak bir anlamlılık olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$).

Tablo 1. Çocukların bazı tanımlayıcı özelliklerine göre öz bakım becerilerinin dağılımı (n=227)

Çocukların Bazı Tanımlayıcı Özellikleri	Öz bakım Becerileri		
	Yemek Yeme Becerileri $\bar{x} \pm SD$	Giyinme Becerileri $\bar{x} \pm SD$	Kişisel Bakım Becerileri $\bar{x} \pm SD$
Cinsiyet			
Kız (n=106)	66.32±9.03	77.61±11.50	42.84±3.66
Erkek (n=121)	61.60±10.52	73.98±12.52	42.09±4.39
	U=4653.00 p=.000	t=2,264 p=.025	U=6136.000 p=.539
Çocuğun Doğum Sırası			
İlk çocuk (n=149)	64.62±9.23	76.32±11.43	42.68±3.86
Ortanca ya da ortancalardan biri(n=36)	63.89±13.16	77.50±13.85	43.17±3.69
Son çocuk (n=42)	60.81±9.83	60.81±9.83	40.95±4.83
	F=2.363 p.097	X ² =7.008 p=.030	X ² =5.897 p=.052

Çocukların Bazı Tanımlayıcı Özellikleri	Öz bakım Becerileri		
	Yemek Yeme Becerileri $\bar{x} \pm SD$	Giyinme Becerileri $\bar{x} \pm SD$	Kişisel Bakım Becerileri $\bar{x} \pm SD$
Çocuğun Kardeş Sayısı			
Tek çocuk (n=113)	64.13±9.29	75.83±11.75	42.57±3.93
2-3 kardeş (n=114)	63.47±10.89	75.53±12.60	42.32±4.23
	t=0.490 p=.624	U=6395.500 p=.926	U=6371.000 p=.878
Çocuğun Okula Başlama Yaşı			
4 Yaş (n=102)	62.34±10.18	73.78±11.97	42.56±3.64
5 Yaş (n=125)	64.99±9.93	77.22±12.15	42.34±4.41
	U=5550.000 p=0.92	U=5221.500 p=0.19	U=6105.000 p=.548
Annenin Eğitim Durumu			
Lise veya dengi okul (n=67)	63.01±10.50	74.99±13.05	42.49±4.17
Fakülte veya Yüksekokul (n=160)	64.13±9.95	75.97±11.80	42.42±4.05
	U=5082.500 P=.536	t=0.555 p=.579	U=5291.000 p=.867
Babanın Eğitim Durumu			
Lise veya dengi okul (n=69)	63.09±11.01	74.91±12.58	42.43±4.16
Fakülte veya Yüksekokul (n=158)	64.11±9.71	76.01±12.00	42.44±4.05
	U=5308.500 p=.753	t=0.626 p=.532	U=5333.000 p=.777
Annenin Yaşı			
35 yaş ve altı (n=132)	62.98±10.56	75.28±12.24	42.46±3.97
36 yaş ve üstü (n=95)	64.94±9.38	76.23±12.09	42.41±4.24
	t=1.439 p=.152	U=5939.500 p=.496	U=6221.500 p=.913
Babanın Yaşı			
35 yaş ve altı (n=84)	63.88±9.43	75.32±12.47	42.35±4.19
36 yaş ve üstü (n=143)	63.76±10.52	75.89±12.02	42.50±4.02
	t=0.090 p=.928	U=5867.000 p=.770	U=5913.500 p=.832
Annenin Çalışma Durumu			
Kamuda Memur (n=128)	64.95±9.29	77.38±11.03	42.65±3.94
İşçi (n=41)	63.24±9.63	74.02±11.79	42.22±4.17
Serbest Meslek (n=46)	61.46±12.25	74.15±14.66	42.61±3.97
Ev Hanımı (n=12)	62.50±10.55	69.08±12.20	40.33±5.37
	X ² =2.438 p=.487	X ² =6.974 p=.073	X ² =3.340 p=.342

Tablo 2. Çocukların bazı tanımlayıcı özelliklerine göre sosyal işbirliği ve sosyal ilişkilerinin dağılımı (n=227)

Çocukların Bazı Tanımlayıcı Özellikleri	Davranış Değerlendirme Durumları	
	Sosyal İşbirliği $\bar{x} \pm SD$	Sosyal İlişkiler $\bar{x} \pm SD$
Cinsiyet		
Kız (n=106)	74.94±10.196	74.85±11.894
Erkek (n=121)	74.86±11.213	73.87±11.817
	t=1.457 p=.146	t=0.622 p=.534
Çocuğun Doğum Sırası		
İlk çocuk (n=149)	76.36±9.923	74.56±11.039
Ortanca ya da ortancalardan biri(n=36)	73.47±13.837	71.25±14.246
Son çocuk (n=42)	75.98±10.744	76.14±12.135
	F=1.048 p=.352	F=1.750 p=.176
Çocuğun Kardeş Sayısı		
Tek çocuk (n=113)	75.80±10.284	74.16±11.334
2-3 kardeş (n=114)	75.87±11.291	74.49±12.363
	t=0.050 p=.960	t=0.211 p=.833
Çocuğun Okula Başlama Yaşı		
4 Yaş (n=102)	75.35±9.493	73.00±10.959
5 Yaş (n=125)	76.22±11.745	75.41±12.446
	t=0.605 p=.546	t=1.529 p=.128
Annenin Eğitim Durumu		
Lise veya dengi okul (n=67)	75.79±11.556	75.27±13.827
Fakülte veya Yüksekokul (n=160)	75.85±10.472	73.93±10.920
	t=0.038 p=.970	t=0.776 p=.439
Babanın Eğitim Durumu		
Lise veya dengi okul (n=69)	74.81±10.71	73.84±12.739
Fakülte veya Yüksekokul (n=158)	76.28±10.81	74.54±11.456
	U=5107.500 p=.450	t=0.408 p=.684

Çocukların Bazı Tanımlayıcı Özellikleri	Davranış Değerlendirme Durumları	
	Sosyal İşbirliği	Sosyal İlişkiler
Annenin Yaşı		
35 yaş ve altı (n=132)	75.77±10.704	74.36±11.857
36 yaş ve üstü (n=95)	75.93±10.934	74.28±11.870
	t=0.111 p=.912	t=0.045 p=.964
Babanın Yaşı		
35 yaş ve altı (n=84)	75.94±10.890	74.80±11.415
36 yaş ve üstü (n=143)	75.77±10.749	74.05±12.108
	t=0.115 p=.908	t=0.459 p=.646
Annenin Çalışma Durumu		
Kamuda Memur (n=128)	77.10±10.61	74.93±11.03
İşçi (n=41)	75.05±10.61	75.93±13.53
Serbest Meslek (n=46)	73.89±10.12	71.70±11.32
Ev Hanımı (n=12)	72.42±14.45	72.50±15.40
	X ² =4.459 p=.216	X ² =4.026 p=.259

Çalışmaya alınan çocukların cinsiyetine, doğum sırasına, kardeş sayısına, okula başlama yaşına, annenin-babanın eğitim durumuna, annenin-babanın yaşına ve annenin çalışma durumuna göre sosyal işbirliği ve sosyal ilişkilerde istatistiksel anlamlılığın olmadığı Tablo 2’de görülmektedir (p>0.05).

Tablo 3. Çocukların öz bakım becerileri ile sosyal işbirliği ve sosyal ilişkiler arasındaki ilişkinin dağılımı (n=227)

Öz bakım Becerileri		Sosyal İlişki	Sosyal İşbirliği
Yemek Yeme Becerisi	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,423 ,000	,501 ,000
Giyinme Becerisi	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,400 ,000	,441 ,000
Kişisel Bakım Becerisi	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,231 ,000	,252 ,000

Tablo 3’de çocukların öz bakım becerileri ile sosyal işbirliği ve sosyal ilişkiler arasındaki ilişkinin dağılımı görülmektedir. Çocuğun yemek yeme beceri düzeyi ile sosyal ilişki ve sosyal işbirliği düzeyi arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişkinin olduğu saptanmıştır (r=0.423 ve r=0.501, p<0.05). Çalışma kapsamındaki çocukların giyim becerisi ile sosyal ilişki ve sosyal işbirliği düzeyi arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir (r=0.400 ve r=0.441, p<0.05). Ayrıca çocukların kişisel bakım becerisi ile sosyal ilişki ve sosyal işbirliği düzeyi arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir (r=0.231 ve r=0.252, p<0.05).

4. Tartışma

Çalışma kapsamına alınan çocukların cinsiyete göre yemek yeme ve giyinme beceri düzeyinde anlamlı bir farklılık var iken kişisel bakım düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu çalışmada kız çocuklarının erkekler göre yemek yeme ve giyinme beceri düzeyi sıra ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu becerileri kullanmak için ince motor kasları kullanma gerekmektedir. Genelde kız çocuklarının erkek çocuklarına göre ince motor kas gelişiminin daha iyi olmasından dolayı böyle bir farklılık olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın aksine yapılan bazı çalışmalarda çocukların cinsiyetlerine göre öz bakım becerilerinde anlamlı bir farklılığın olmadığı saptanmıştır (Dinçer ve Demiriz, 2000; Küçük, 2009).

Çocukların doğum sırasına göre yemek yeme ve kişisel bakım beceri düzeyinde anlamlılık yok iken giyinme beceri düzeyinde anlamlılık olduğu belirlenmiştir. İlk çocuklarda ebeveynin tecrübesizliğinden dolayı çocuklara kaygılı yaklaşılması ve daha az sorumluluk verilmesi, ikinci çocuklarda ebeveynin tecrübe kazanmasıyla birlikte çocukların daha rahat bırakılması ve sorumluluk verilmesinden dolayı böyle bir sonucun elde edildiği tahmin edilmektedir. Bu araştırmaya benzer şekilde Küçük (2009) çocukların öz bakım becerileri ile ilgili yapmış olduğu bir çalışmada doğum sırasına göre yemek yeme alt boyutunun anlamlı olduğunu fakat diğer alt boyutların anlamlı olmadığını bulmuştur.

Bu araştırmada çocukların okul öncesi okula başlama yaşına göre yemek yeme ve kişisel bakım becerilerinde anlamlılık yok iken giyinme becerilerinin 5 yaş grubundaki çocuklarda daha iyi olduğu bulgulanmıştır. Giyinme sırasında parmak ve el koordinasyonu gerektiğinden yaş arttıkça da bu beceri daha iyi geliştiği için böyle bir sonucun elde edildiği düşünülmektedir. Bu bulguyu destekler şekilde yapılan araştırmalarda çocukların yaşı arttıkça öz bakım beceri düzey-

lerinin arttığı belirlenmiştir (Demiriz ve Dinçer, 2000; Küçük, 2009).

Çalışmaya alınan çocukların kardeş sayısına, annenin çalışma durumuna, anne ve babanın eğitim durumuna, anne yaşı ve baba yaşına göre öz bakım beceri düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Çalışmaya alınan çocukların cinsiyetine göre sosyal işbirliği ve sosyal ilişkilerde anlamlılık olmadığı belirlenmiştir. Yapılmış araştırma sonuçları incelendiğinde, bu araştırmanın bulgularıyla paralellik gösteren bulgular (Hansa Bilek, 2011; Günindi, 2008; Kurt, 2007; Sarı, 2007; Seven, 2009) olduğu görülmektedir. Bu sonuçların aksine okul öncesi çocukların sosyal becerileri hakkında yapılan araştırmalarda kızların erkeklerden farklı olarak sosyal becerileri daha sık gösterdikleri de bulgulanmıştır (Acun Kapıkıran, Bora İvrendi ve Adak 2006; Benzies, Keown ve Magill-Evans, 2009; Bülbül Ece, 2008; Elibol, 2008; Jamyang-Tshering, 2004; Jewell, Krohn, Scott, Carlton ve Mainz 2008; Özbey, 2009; Yaşar Ekici, 2015).

Bu çalışmada çocukların kardeş sayısına göre sosyal işbirliği ve sosyal ilişkilerde anlamlılık olmadığı saptanmıştır. Yapılan çalışmalara bakıldığında bizim bulgumuza paralel sonuçlar belirlenmiştir (Hansa Bilek, 2011; Kanlıkılıçer, 2005; Orçan ve Deniz 2006; Özbey, 2009; Sarı, 2007; Yaşar Ekici, 2015). Bu durum sahip oldukları çocuk sayısına bakılmaksızın ebeveynlerin çocuklarının gelişimi için aynı özeni gösterdiklerini düşündürmektedir.

Çocukların yaşları büyüdükçe bilişsel, ahlaki, dil gelişimlerinde ilerleme görülürken, sosyal davranışları da gelişmektedir. Çocukların zamanla belli grupların işlevsel üyeleri haline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları görülmektedir. Çocukların yaşları büyüdükçe diğer insanlarla karşılaşmakta ve onlarla etkileşim kurmaktadır. Bu durumun sosyal gelişimin kaçınılmaz ve devamlı bir kuralı olduğu belirtilmektedir. Buna ek olarak çocukların yaşları büyüdükçe, sosyal becerilerin artması beklenmektedir (Tüy, 1999). Yaş arttıkça sosyal becerilerinin yükseldiğini destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Acun Kapıkıran, Bora İvrendi ve Adak 2006; Kapıkıran, İvrendi ve Adak 2006; Koçak ve Tepeli, 2004; Sarı, 2007). Ancak yaptığımız çalışmada çocukların okula başlama yaşına göre sosyal işbirliği ve sosyal ilişkilerde anlamlılık olmadığı görülmektedir. Bizim çalışmamızda her ne kadar yaşa göre sosyal becerilerde anlamlılık olmadığı saptansa da bulgular incelendiğinde sosyal işbirliği ve sosyal ilişki puan ortalamalarının 5 yaşındaki çocuklarda daha yüksek olduğu görülmektedir.

Church, Goltschalk ve Leddy (2003) sosyal becerilerin ilk önce aile içerisinde yani evde gelişmeye başladığından dolayı sosyal becerilerin temelini ailede oluştuğunu ifade etmektedir (Akt: Brodeski ve Hembrough, 2007). Ailenin çocuğa karşı davranışları çocuğun üzerinde yaşam boyunca kalıcı izler bırakmaktadır. Bu izlerin olumlu olabilmesinde öncelikle anne-baba tutumlarının ve eğitim durumlarının, eşler arası ilişkilerin ve ebeveynin çocukla iletişiminin sağlıklı olması da önem taşımaktadır (Efe, 2005; Öksüz, 2002). Ancak bu çalışmada çocukların anne-baba eğitim durumuna göre sosyal işbirliği ve sosyal ilişkilerde anlamlılık olmadığı saptanmıştır. Bizim bu bulgumuzla uyumlu çalışmalara da rastlanılmıştır (Hansa Bilek, 2011; Özbey, 2009; Seçer, Çeliköz ve Yasa, 2008; Yaşar Ekici, 2015). Bu sonuç eğitimden çok ailenin ebeveynliğe hazır oluşluğu ve bununla bağlantılı olarak çocuğu ile kurmuş olduğu iletişimin niteliğinin daha önemli olabileceğini düşündürmektedir.

Bu çalışma kapsamına alınan çocukların anne-baba yaşına göre sosyal işbirliği ve sosyal ilişkilerde anlamlı bir farklılık olmadığı ve yapılan birkaç çalışmayla da uyumluluk gösterdiği görülmektedir (Günindi, 2008; Hansa Bilek, 2011; Yaşar Ekici, 2015). Bu sonuç annenin ve babanın yaşından daha öte ebeveynlik becerileri, kendi sosyal becerisi ve çocuğuyla kurduğu iletişimde sosyal etkileşimde olumlu bir model olmasının daha önemli olabileceğini düşündürmektedir.

Bu çalışmada annenin çalışma durumuna göre sosyal işbirliği ve sosyal ilişkilerde anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Yapılmış araştırmalarda elde edilen bulgular, bu araştırmanın bulgularıyla örtüşmektedir (Hansa Bilek, 2011; Özbey, 2009; Sarı, 2007; Yaşar Ekici, 2015). Görülmektedir ki; çocukların sosyal becerileri anne mesleği ne olursa olsun değişmemektedir. Önemli olanın çocukla ebeveyn etkileşiminin sağlıklı, tutarlı ve uyumlu olması ve bu durumun çocuğun sosyal becerisine yansımadır.

Bu çalışmada çocuğun yemek yeme beceri düzeyi ile sosyal ilişki ve sosyal işbirliği düzeyi arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişki olduğu; çocukların giyim becerisi ile sosyal ilişki ve sosyal işbirliği düzeyi arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişki olduğu ve çocukların kişisel bakım becerisi ile sosyal ilişki ve sosyal işbirliği düzeyi arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Turan ve arkadaşlarının (2010) yaptığı çalışmada da okul öncesi 5-6 yaş çocuğu olan annelerin ebeveyn davranışları ile çocuklarının öz bakım ve sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı, fakat zayıf düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Çocukların öz bakım becerilerinin gelişmiş olması kendi gereksinimlerini karşılama anlamında birçok şeyi yapabilmelerine sebep olmaktadır. Öz bakım becerisi gelişmiş çocuk daha bağımsız, daha güçlü hisseden, mutlu ve özgüvenli bireyler olabilmektedir. Güçlü ve mutlu hisseden, özgüvenli bireyler olmaları

onların sosyal yaşamda uyumlu, girişken ve işbirlikçi olmalarını sağlayabilecektir. Bu nedenle öz bakım becerilerinin yeterli olmaları onların sosyal becerilerinin de olumlu olmalarına neden olabilecektir.

5. Öneriler

Çalışma kapsamına alınan çocukların cinsiyete göre yemek yeme ve giyinme beceri düzeyinde anlamlı bir farklılık var iken kişisel bakım düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığı; çocukların doğum sırasına göre yemek yeme ve kişisel bakım beceri düzeyinde anlamlı bir farklılık yok iken giyinme beceri düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Araştırmada çocukların okul öncesi okula başlama yaşına göre yemek yeme ve kişisel bakım becerilerinde anlamlı bir farklılık yok iken giyinme becerilerinin 5 yaş grubundaki çocuklarda daha iyi olduğu bulgulanmıştır. Çocukların öz bakım becerisi ile sosyal becerisi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda şu öneriler sunulmuştur:

Erkek çocukların kız çocuklarından daha düşük düzeyde öz bakım becerisine sahip oldukları sonucu dikkate alınarak okul öncesi eğitim kurumlarında cinsiyetçi yaklaşımdan uzak ama çocukların cinsiyet ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak öz bakım ve sosyal beceri etkinlikleri planlanabilir.

Çocuğun hem sosyal becerisinde hem de öz bakım becerisinde ebeveynin etkisinin olabileceği göz önüne alınırca okul öncesi eğitim kurumlarında okul aile işbirliğine dayalı eğitimlerin sürekli yapılmasına yönelik programların oluşturulması sağlanabilir. Ayrıca yapılan bu eğitimlerin etkili olup olmadığına yönelik ailelerin düzenli olarak takip edilmesi planlanabilir. Ailelerin çocuğun gelişimi hakkında düzenli olarak okul tarafından bilgilendirilmesine yönelik programların oluşturulması sağlanabilir. Bu konu ile ilgili daha fazla çalışmanın yapılması önerilebilir.

6. Kaynakça

- Acun Kapıkıran, N., Bora-İvrendi, A., ve Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: Durum saptaması. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(1), 19-27.
- Başar, M. (2013). 60-66 Ay aralığında ilkokula başlayan öğrencilerin kişisel öz bakım ve ilkokuma-yazma becerilerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(8), 241-252.
- Benzies, K., Keown, L. A., & Magill-Evans, J. (2009). Immediate and sustained effects of parenting on physical aggression in Canadian children aged 6 years and younger. The Canadian Journal of Psychiatry, 54, 55-64.
- Brodeski, J. & Hembrough, M. (2007). Improving social skill in young children, an action research project. Degree of Master of Art in Teaching and Leadership. Saint Xavier University, Chicago, Illinois.
- Bülbül Ece, N. (2008). 4 Yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Can-Yaşar, M. (2011). Anne ve öğretmen görüşlerine göre çocukların sosyal uyum ve becerilerinin incelenmesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(2), 99-112.
- Çağdaş, A. (1997). İletişim dilinin 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişimlerine etkileri. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Demiriz, S., ve Dinçer, Ç. (2001). 5-6 yaş çocuklarının öz bakım becerilerinin cinsiyet ve okul öncesi eğitim alma durumlarına göre incelenmesi. Milli Eğitim Dergisi, 150. <http://dihgm.meb.gov.tr/yayinlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/150/demiriz_dincer.htm> (31 Temmuz 2016).
- Demiriz, S., ve Dinçer, Ç. (2000). Okulöncesi dönem çocuklarının öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumlarına göre incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19, 58-65.
- Demiriz, S., ve Dinçer, C. (1998). 5-6 Yaş çocuklarını öz bakım becerilerinin cinsiyet ve okulöncesi eğitim alma sürelerine göre incelenmesi. VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Sözlü Bildiri. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Diñç, B., ve Gültekin, M. (2003). Okul öncesi eğitimin 4-5 yaş çocuğunun sosyal gelişimine etkileri konusunda öğretmen görüşleri. OMEP Dünya Konye Toplantısı ve Konferansı, İstanbul: Ya-pa Yayınları, 1, 213-231.
- Efe, K. (2005). Okul öncesi eğitim çağında çocuğu olan ailelerin denetim odağı türü ve çocuklarının sosyal davranışlarını denetlemeleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gizir, Z., ve Baran, G. (2003). Anaokuluna devam eden dört-beş yaş çocuklarında sosyal davranışların gelişimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(2), 118-133.
- Gülay, H. (2011). Anasınınına devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının okula uyumlarının sosyal beceriler açısından incelenmesi. NWSA E-Journal of New World Sciences Academy, 6 (1), 139-146.
- Gültekin Akduman, G., Günindi, Y., ve Türkoğlu, D. (2015). Okul öncesi dönem çocukların sosyal beceri düzeyleri ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (37), 673-683.
- Günindi, N. (2008). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum becerileri ile anne-babalarının empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Hansa Bilek, M. (2011). Okul öncesi dönem çocukların ev ile okul ortamındaki sosyal becerilerin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Edirne.
- Jamyang-Tshering K. (2004). Social competence in preschoolers: An evaluation of the psychometric properties of the preschool social skills rating system (SSRS). Unpublished Dissertation Forth He of Doctorate in Education. Pace University, USA.
- Jewell, J. D., Krohn, E. J., Scott, V. G., Carlton, M., & Meinz, E. (2008). The differential impact of mothers' and fathers' discipline on preschool children's home and classroom behavior. *North American Journal of Psychology*, 10, 173-188.
- Kandır, A., ve Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum*, 10 (4), 14 Nisan-Mayıs-Haziran 2008 ISSN: 1303-0256.
- Karaca, N.H., Gündüz, A., ve Aral, N. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4(2), 65-76.
- Karacan, E. (2000). Maternal employment and children's school achievement: A multidimensional and motivational model. Boğaziçi University, Master of Science in the Department of Psychology, İstanbul.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koçak, N., ve Tepeli, K. (2006). 4-5 Yaş çocuklarında sosyal ilişkiler ve işbirliği davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Marmara Üniversitesi I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi*, İstanbul: Ya-pa Yayınları, 2, 9-22.
- Koçak, N., ve Tepeli, K. (2004). 4-5 Yaş çocuklarında sosyal ilişkiler ve işbirliği davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Marmara Üniversitesi I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi*, Bildiri Kitabı II. Cilt., İstanbul.
- Konya, S. (2007). Kubaşık öğrenme etkinliklerinin beş yaş grubu öğrencilerinin öz bakım becerilerinin gelişimine etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Aydın.
- Kurt, F. (2007). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden beş-altı yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine proje yaklaşımli eğitim programlarının etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Küçük, D. (2009). Bakıcı tarafından annesi tarafından ve kreşte bakılan 3-6 yaş çocukların yaşam kalitesi ve öz bakım becerilerinin değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Erzurum.
- Matson, J. L., Matson, M. L. ve Rivet, T. T. (2007). Social skills treatments with children with autism spectrum disorders. *Behavior Modification*, 31, 682-707.
- Mercurio, C.M. (2003). Guiding boys in the early years to lead healthy emotional lives. *Early Childhood Education Journal*, 30(4), 255-258.
- Orçan, M., ve Deniz, M. E. (2006). Anaokuluna devam eden 6 yaş çocuklarının sosyal uyumlarının incelenmesi. *Marmara Üniversitesi I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi*, İstanbul: Ya-pa Yayınları, 2, 310-321.
- Oğuzkan, Ş. ve Oral, G. (1997). Okul Öncesi Eğitimi (7. Basım). İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi.
- Öksüz, Y. (2002). Ergenin kişilik gelişiminde ebeveynin rolü. *Milli Eğitim Dergisi*, 155-156.
- Önder, A. (2003). Okul Öncesi Çocukları İçin Eğitici Drama Uygulamaları. İstanbul: Morpa Yayınları, 183.
- Özbey, S. (2012). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışlarının okul ve ev ortamına göre incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 21-32.
- Özbey, S. (2009). Anaokulu ve anasınıfı davranış ölçeğinin geçerlik güvenilirlik çalışması ve destekleyici eğitim programının etkisinin incelenmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ramazan, O., ve Ünsal, Ö. (2012). A study on the relationship between the social emotional adaptation and behavioral problems of 60-72 month old preschoolers. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 5828-5832.
- Saltalı, N.D. (2013). Okul öncesi dönemde duygusal becerilerin geliştirilmesi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (6), 107-119.
- Sarı, E. (2007). Anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Seçer, S., Çeliköz, N., ve Yasa, S. (2008). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların annelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 414-428.
- Seven, S. (2006). 6 Yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tanrıverdi, H., ve Erarslan, N. (2015). Okul öncesi çocukların sosyal uyum ve beceri düzeyleri ile değer kazanımları arasındaki ilişki. *KTÜ SBE Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 9-23.
- Turan, T., Kartal, A., Kuzu Kurban N., Zencir M., ve Acun Kapıkıran N. (2010). Okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin ebeveyn davranışlarının çocuklarının öz bakım ve sosyal becerileri ile ilişkilerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Başlangıç seviyesi Projesi*, Denizli.
- Yaşar Ekici, F. (2015). Okul öncesi eğitime devam eden çocukların sosyal becerileri ile aile özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 1-33.

**Bu Sayfa Dizgi Geređi
Boş Bırakılmıştır.**